

Uitgelezen: Samen wijs! Herstelgericht werken op school – Ligand

Herstelrecht, herstelbemiddeling, herstelgebaren, herstelgericht werken... Je kan vandaag bijna niet meer om het begrip herstel heen. Ligand, het centrum voor waarderen innoveren voor een duurzaam samenleven, vond het in 2014 tijd om het gedachtengoed en hun ervaringen rond herstel in een boek te gieten.

Waarom? Omdat Ligand heel sterk gelooft in de kracht van herstelgericht werken en heel goed beseft dat herstelgericht werken meer is dan het toepassen van methodieken.

Wat mij opviel bij het lezen van dit boek is dat er tegelijk een grote wijsheid en bescheidenheid in huist. Het boek ademt de diepe overtuiging uit dat het de moeite loont om op een andere manier te kijken naar conflicten en hoe ze op te lossen. Dat geloof is gebaseerd op de al ruime onderbouw van de herstelgedachte in ons maatschappelijk bestel en op de ervaring van Ligand met de praktijk in vzw Oranjehuis, het centrum deeltijdse vorming Aura en andere organisaties waar conflicten bestaande sociale relaties bedreigen. Het boek is in eerste instantie bedoeld voor de onderwijswereld maar is makkelijk te vertalen naar andere contexten.

Samen wijs! leest als een degelijk onderbouwd werk. 'Wij weten waarom we dit op papier zetten', zonder dat je het gevoel krijgt dat iemand met zijn vinger staat te zwaaien. Je kan het lezen als een introductie in herstelgericht werken maar evengoed als een naslagwerk. Je krijgt een fijne mix tussen beschouwing, praktische methodieken en oefeningen en heel wat verhalen en getuigenissen uit de praktijk. Dat maakt het aangenaam en leerzaam.

WAT IS HERSTEL?

De opbouw van het boek is even logisch als didactisch. **Hoofdstuk één** begint bij de meest voor de hand liggende vraag: wat is herstel? En dat is goed want de term duikt vandaag op in heel uiteenlopende contexten waar het soms een ietwat andere invulling krijgt. Op basis van een historisch overzicht van hoe de term zich in onze contreien nestelde, komt Ligand tot deze definitie van herstelgericht werken:

Herstelgericht werken poneren wij als een integrale aanpak, waarbij proactie, preventie en curatie hand in hand gaan. Het opbouwen, onderhouden en herstellen van relaties staan hierbij centraal.

De visie van Ligand op herstelgericht werken die uit deze definitie voortvloeit is:

Herstelgericht werken is geen doel op zich. Het is een taal die ons toelaat te communiceren over een professionele en persoonlijke houding en daaraan gekoppelde good practices, die ons helpen om 'onze' doelen te realiseren. In essentie gaat het om het faciliteren van een vreedzaam samenleven met aandacht voor het welbevinden en de ontplooiingskansen van elk individu.

De eerste bouwsteen van deze visie is de inzet op **verbondenheid** met jezelf, de ander en de gemeenschap, een .gedachtengoed dat door Depuydt, Deklerck en Deboutte in 2001 werd ontwikkeld. Tweede bouwsteen is de **preventiepiramide** (Deklerck en Van Overveld 2011). Dit model is een 'kompas' dat aangeeft of een bepaalde manier van werken al of niet integraal is. De derde bouwsteen is het **Social discipline window** (Wachtel en Mc Cold, 2012). Ligand meet aan de hand van dit model in welke mate een bepaalde praktijk herstelgericht is. En de vierde bouwsteen is het concept '**fair process**' (Kim en Mauborgne, 2003). Basisidee hiervan is dat mensen belang hechten aan je beslissingen maar nog meer aan het proces dat je hanteert om tot die beslissing te komen.

Het eerste hoofdstuk rondt Ligand af met een overzicht van de principes van herstelgericht werken.

- **Focus op schade** is steeds het uitgangspunt om in actie te schieten, weliswaar op het curatieve niveau. Het interessante aan de aanpak van Ligand is dat ze de focus op schade openbreken omdat ze ook interventies op lagere niveaus van de preventiepiramide in de kijker zetten (preventie en proactie).
- Het gaat om een **interactief en verbindend proces**. Interactie en verbinding tussen alle betrokken partijen; de evidente maar ook de minder vanzelfsprekende.
- **Verantwoordelijkheid**. Zowel het opnemen van de eigen verantwoordelijkheid als de andere appelleren op diens verantwoordelijkheid.
- Belang van **uitdrukken van emoties** want emoties zijn de motor van herstel.
- **Gerichtheid op de gemeenschap**. De klas, de werkplek, de buurt... Een herstelgerichte aanpak versterkt de gemeenschap.

HERSTELGERICHTE METHODIEKEN

Het **tweede hoofdstuk** gaat over herstelgerichte methodieken. Zoals in het eerste hoofdstuk al gezegd werd: herstelgericht werken is meer dan het toepassen van methodieken, het is een bepaalde houding aannemen. En dat heeft zo zijn gevolgen voor de aard van de praktijken die ingezet worden als herstelgericht: de herstelprincipes moeten als dusdanig vervat liggen in je praktijk, je methodiek.

Omdat herstelgericht werken een integrale aanpak vergt, ontwikkelt Ligand methodieken die op elk niveau van de preventiepiramide een plek hebben.

Op het eerste niveau zitten de algemene leefklimaat-bevorderende acties. Om hier systematisch gestalte aan te geven stelt Ligand de proactieve cirkel voor als werkvorm: een preventieve en groepsgerichte methodiek die verbondenheid tussen groepsleden stimuleert.

Op niveau twee situeren zich de acties die algemene preventie beogen. Daarvoor ontwikkelt Ligand de taakgerichte proactieve cirkel: om te reflecteren en/of af te stemmen over de manier van samenwerken in een groep.

Het derde niveau van de piramide is dat van de specifieke preventiemaatregelen. Ze zijn gericht op spanningen, roddels of kleine frustraties. Als werkvorm zet Ligand onder andere de koffietascirkel of de steuncirkel in. De eerste is een gestructureerde manier om een klein probleem uit te praten. De tweede is een gespreksvorm om naar iedereen te luisteren over een feit dat een groep mensen raakt.

Niveau vier van de piramide gaat over curatieve maatregelen of het 'enge' herstel. Hier is schade opgetreden en is herstel in strikte zin op z'n plaats.

Het boek overloopt enkele methodieken voor herstelgesprek die, de ene al wat meer dan de andere, in Vlaanderen hun weg hebben gevonden. Ligand drukt er op dat dit meer dan alleen HERstelgericht GroepsOverleg (HERGO) is. Ze halen onder andere de No Blame methode, de peer mediation en de Eigen Kracht Conferentie aan.

Het tweede hoofdstuk staat nog even stil bij de basisregels voor constructieve feedback met het JOHARI-venster. Om af te sluiten met een ruime paragraaf over HERGO. Omdat de fiche van een HERGO-gesprek hoger al opgenomen is ga ik hier niet verder op in gaan.

Wel wil ik navolging van Ligand benadrukken dat je best een gespecialiseerde training volgt wil je herstelgesprekken in conflictsituaties begeleiden.

HERSTELGERICHTE HOUDING

Het **derde hoofdstuk** heeft het over de kenmerken van een herstelgerichte houding. Het is deze basishouding van leerkrachten, begeleiders, collega's... die er mee voor zorgt dat een omgeving ontstaat waarin herstelgerichtheid kan gedijen.

Herstelgericht zijn houdt in dat je: verbindt, reflecteert over jezelf (gedrag en gevoel), waardeert, verantwoordelijkheid opneemt en op verantwoordelijkheid aanspreekt, geweldloos communiceert, oog hebt voor groepsprocessen, vergevingsgezind bent en de principes van nieuwe autoriteit voorleeft.

De basisboodschap van Ligand is dat herstellend handelen verschilt van een petje opzetten en zeggen: 'Nu gaan we herstelgericht werken.' Het is een basishouding die je in je leven, ook als professional, eigen maakt omdat je gelooft in de uitgangspunten ervan. En dat is het knappe aan Samen wijs! Merk trouwens op hoe de titel daar op zinspeelt: samen zijn we verantwoordelijk om er iets goeds van te maken.

AAN DE SLAG

Hoofdstuk 4 van het boek legt uit hoe je in een organisatie zoals een school een herstelgericht klimaat binnen brengt; de implementatie.

Ligand ervaart dat dit het beste gaat op een herstelgerichte manier: verbindend, gebaseerd op inspraak, gemeenschapsgericht, verantwoordelijkheid stimulerend... vanuit een 'samen'-gevoel.

De rol van de leidinggevende is hier heel belangrijke. Een leidinggevende die de herstelgerichte houding niet in zich heeft, kan het herstelgericht werken niet binnenbrengen. Verder stelt Ligand haar implementatiestrategie voor. Ter inspiratie vertelt het laatste deel van dit hoofdstuk enkele verhalen van mensen die het initiatief namen om herstelgericht werken in hun organisatie gestalte te geven.

Het **laatste hoofdstuk** zoekt antwoorden op een aantal vaak gestelde vragen. Vragen die vaak met twijfel, onzekerheid of weerstand te maken hebben bij de mogelijkheden van herstelgericht werken. Een greep:

- 'Ik heb geen tijd om herstelgericht te werken.'
- 'Mogen we nu niet meer straffen?'
- 'Wat doe je met verstoorde klasdynamieken?'
- 'Is time-out een herstelgerichte aanpak?'
- 'Wat als de emoties hoog oplopen in de cirkel?'

Een inspirerend hoofdstuk omdat het over vragen gaat die Ligand in de loop der jaren regelmatig tegenkwam en waardoor hun antwoord steeds meer nuance kreeg.

Voor de bijlagen vind je nog een tekstje met als titel: een beweging voortzetten. Het boek is geschreven met de schoolgemeenschap in het achterhoofd en wil een voorzet geven aan scholen om een herstelgerichte schoolcultuur waar te maken. Maar voor Ligand stopt het niet voorbij de schoolmuren. Het zijn geen eilanden. En hoewel er in de eindtermen 'stimuleren tot actief burgerschap' staat, kan het niet anders dan ook in andere contexten in te zetten op een herstelgerichte kijk op en houding in het leven.

De volledige bijlagen vind je terug op de [website](#) van Ligand.

Ik raad je het boek sterk aan! Mij heeft het in elk geval geïnspireerd.